

Надія Гуменна

*к. ю. н., доцент кафедри педагогіки
вищої школи та суспільних дисциплін*

*Тернопільського національного медичного університету
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ МЕДИЧНОЇ ТАЄМНИЦІ

Реалізація права людини на медичну таємницю має фундаментальне значення для забезпечення права на повагу до приватного і сімейного життя, гарантованого статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. «Повага до конфіденційності даних про здоров'я є життєво важливим принципом у правових системах усіх Договірних Сторін Конвенції. Розголошення таких відомостей може вирішальним чином вплинути на приватне та сімейне життя людини, а також на її соціальне становище та професійну діяльність, ганьблячи її та піддаючи ризику остракізму» (Рішення ЄСПЛ у справі «Sidorova v. Russia» (2019)). «Національне законодавство має забезпечувати відповідні гарантії, щоб унеможливити будь-яке повідомлення чи розголошення даних особистого характеру стосовно здоров'я, якщо це не відповідає гарантіям, передбаченим статтею 8 Конвенції (Рішення ЄСПЛ у справі «M.C. v. Sweden» (1997)).

Водночас міжнародні стандарти у сфері прав людини також передбачають, що в ситуації серйозної загрози для здоров'я населення та надзвичайного стану, що загрожує життю нації, є допустимими обмеження окремих прав і свобод. Масштаб та небезпека пандемії COVID-19 безперечно досягають рівня загрози здоров'ю населення, який може виправдати обмеження окремих прав і свобод, зокрема права на медичну таємницю. Однак відповідно до Сиракузьких принципів (1984 р.) такі обмеження вводяться лише на законних підставах, за умови, що вони є безсумнівно необхідними та науково обґрунтованими, обмеженими у часі та такими, що не порушують людську гідність, а їх застосування не є довільним або дискримінаційним. Такі обмеження повинні підлягати контролю та бути відповідними визначеній меті. Крім цього, як справедливо зазначено у п. 2.1 Рекомендацій для держав-членів РЄ «Повага до демократії, верховенства права та прав людини в умовах кризи,

спричиненої COVID-19», навіть за умов надзвичайної ситуації верховенство права має переважати.

На превеликий жаль, в українському законодавстві немає єдиного нормативно-правового акту, який би чітко визначав відомості, які входять в поняття «медичної таємниці», окреслив коло осіб, які зобов'язані зберігати такі відомості та надав вичерпний перелік умов правомірності їх розголошення. Саме тому відповіді на ці запитання ми знаходимо в різних нормативно-правових документах, зокрема в Конституції України (ч. 2 ст. 32), Цивільному кодексі України (ст. 285, 286), Сімейному кодексі України (ст. 30), у Законах України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (ч. 2, 5 ст. 39, ст. 39-1, 40, ч. 1, 5 ст. 43), «Про інформацію» (ч. 2 ст. 21), «Про доступ до публічної інформації» (ст. 6, 7, 10), «Про захист персональних даних» (ст. 14, 16, 21, 24), «Про захист населення від інфекційних хвороб» (ч. 2 ст. 26), «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (ст. 7), «Про психіатричну допомогу» (ст. 6), «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» (ч. 5 ст. 14), «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» (ч. 4, 5 ст. 13), «Про протидію захворюванню на туберкульоз» (ч. 8 ст. 9, ч. 2 ст. 16, ч. 2 ст. 18), «Про запобігання та протидію домашньому насиллю» (ч. 2 ст. 12), Наказі МОЗ України «Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції» від 06.07.2016 р. № 612/679 (п. 1, 2), Порядку розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру, затвердженому Постановою КМУ від 22.03.2001 р. № 270 (п. 6) тощо.

З 12 березня 2020 року в Україні з метою запобігання поширенню на її території коронавірусної хвороби введено карантин (Постанова КМУ від 11.03.2020 р. № 211). З цією ж метою парламентом та урядом було прийнято низку нормативно-правових актів. Зокрема 13 квітня 2020 року прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» № 555-IX. Крім іншого, цим законом надається дозвіл на

розголошення відомостей, які становлять медичну таємницю. А саме: «Установити, що на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), та протягом 30 днів з дня його відміни: 1) дозволяється обробка персональних даних без згоди особи, зокрема даних, що стосуються стану здоров'я, місця госпіталізації або самоізоляції, прізвища, імені, по батькові, дати народження, місця проживання, роботи (навчання), з метою протидії поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), в порядку, визначеному в рішенні про встановлення карантину, за умови використання таких даних виключно з метою здійснення протиепідемічних заходів». Аналізуючи національне законодавство, констатуємо, що такий дозвіл передбачений у п. 6 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних», де вказано, що обробка персональних даних дозволяється, якщо вона необхідна в цілях охорони здоров'я, встановлення медичного діагнозу, для забезпечення піклування чи лікування або надання медичних послуг тощо. Саме тому форму первинної облікової документації «Інформована добровільна згода пацієнта на обробку персональних даних» було відмінено ще у 2014 році (Наказ МОЗ України «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України» від 08.08.2014 р. № 549). Тож, як видається, нічого нового щодо аспектів медичної таємниці згаданий закон не впровадив.

Як свідчить практика, незбереження медичної таємниці, зустрічається в нашому житті доволі часто. Особливого розголосу набувають випадки розголошення відомостей про пацієнта через ЗМІ. З моменту поширення на території України коронавірусної хвороби такі випадки, на жаль, почали траплятися частіше. Ми нерідко чуємо з екранів телебачення інформацію про заражених осіб та осіб, які перебували з ними в контакті, що супроводжується розголошенням їхніх персональних даних. Варто пам'ятати, що необдумані вчинки тих, хто зобов'язаний зберігати в таємниці медичну інформацію, можуть призвести до вкрай тяжких наслідків як для особи, якої стосується така інформація, так і для особи, яка її розповсюдила.

Особливої уваги, вважаємо, заслуговують також питання розголошення медичної таємниці в процесі досудового розслідування чи судового розгляду, адже недотримання процедури долучення до справи інформації про стан

здоров'я особи та можливих свідчень медичних працівників є грубим порушенням законодавства.

Отже, враховуючи вищезазначене, спробуємо тезово виокремити основні аспекти правового забезпечення охорони медичної таємниці.

1. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. (ст. 32 Конституції України).

2. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження (ч. 2 ст. 11 Закону України «Про інформацію»).

3. Інформація про фізичну особу – це її персональні дані, тобто відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (ч. 1 ст. 11 Закону України «Про інформацію», ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних»).

4. Фізична особа має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при її медичному обстеженні (ч. 1 ст. 286 ЦКУ, ст. 39¹ Основ).

5. Медичні працівники та інші особи закладу охорони здоров'я, на яких покладено обов'язки щодо забезпечення захисту персональних даних та на яких поширюється дія законодавства про медичну таємницю, не повинні отримувати згоду на обробку персональних даних пацієнтів, адже здійснюють її у цілях охорони здоров'я на підставі п. 6 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних».

6. Обов'язок зберігати медичну таємницю передбачено у ст. 40, п. «г» ст. 78 Основ, ч. 3 ст. 286 ЦКУ. Зокрема зазначено, що медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.

7. За умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке

діяння спричинило тяжкі наслідки, передбачено кримінальну відповідальність (ст. 145 ККУ).

8. Доступ до медичної документації може отримати лише особа, якої вона стосується або її представник, на підставі доручення або договору про надання правової допомоги (за умови, що копії зазначених документів будуть долучені до запиту), а також батьки (усиновлювачі, опікун або піклувальник) як законні представники дитини (до 18 років) або підопічного (недієздатної особи) (ч. 1, 2 ст. 285 ЦКУ).

9. Тимчасовий доступ до документів, що містять медичну таємницю, може надати слідчий суддя або суд в рамках кримінального провадження, якщо при цьому буде встановлено, що інших способів отримання необхідної слідству інформації немає (ч. 6 ст. 163 КПК).

10. Медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя особи - про відомості, які становлять лікарську таємницю, не можуть бути допитані як свідки (п. 4 ч. 2 ст. 65 КПК). Проте, вони можуть бути звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю, але лише особою, що довірила їм ці відомості, у визначеному нею обсязі. Таке звільнення здійснюється у письмовій формі за підписом особи, що довірила зазначені відомості (ч. 3 ст. 65 КПК).